

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԲԵՄԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԷԿՉԻՍՏԵՆՑԻԱԼ ԳԻՆԸ. ՄԱՐԴԸ ԳՈՅԱԲԱՆԱԿԱՆ ԾՈՒՂԱԿՈՒՄ

ԷԴՎԱՐԴ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ*

Երևանի պետական համալսարան

Հոդվածում քննարկվում են մարդկային կեցության անավարտության և սոցիալական գոյաբանության առանձնահատկության խնդիրները սոցիալական նախագծի համատեքստում: Սոցիալական գոյաբանությունը համակեցության կազմակերպման, ինչպես նաև տնտեսական, քաղաքական ու սոցիոմշակութային կյանքի կանոնակարգման «սահմանադիր» իրավասություններով օժտված ամբողջական մի համակարգ է, որի շրջանակներում մշտապես բխվում են մարդու բնութենական ու մետաֆիզիկական ինքնությունները: Ողջ բանն այն է, որ միայն «կենսաբանական տնտեսությունից» «մետաֆիզիկական տնտեսության» անցնելու միջոցով մարդը կարող է հաստատել իր գոյաբանական մեծությունը, ձեռք բերել մետաֆիզիկական ինքնություն և դառնալ սոցիալական սուբյեկտ: Բայց սուբյեկտի իրավասություններ ձեռք բերելու համար մարդը պետք է նույնականանա իր կարգավիճակից ածանցյալ սոցիալական դերին և լինի այնպիսին, ինչպիսին նրան ուզում է տեսնել տվյալ սոցիալական համակարգը:

Իսկ դա նշանակում է, որ հանրային կյանքի բեմականացման մեջ մարդու սոցիալական գոյությունը զրկված է տարբերություններից, քանի որ «խաղացողը» ոչ թե ինքնուրույն սուբյեկտ է, այլ սոցիալական համակարգի պատվերով ձևավորված և նրան ենթակա խամաճիկ մարմնավորում է կամ՝ սուբյեկտին ներկայացնող մեռյալ դիմակ: Ի դեպ, սոցիոմշակութային համատեքստում «սուբյեկտի մահվան» այս ֆենոմենի դրսևորման առանձնահատկությունները բացահայտելու համար անհրաժեշտ է տվյալ վիճակի ընթացակարգային դիտարկումից անցնել գոյություն ունեցող սոցիալական ինստիտուտներից ածանցյալ կարգավիճակի (դերի) կառուցվածքային դիտարկմանը, և ցույց տալ, որ դերը ոչ միայն մարդկային կեցության սահմանադիր

* **Էդվարդ Հարությունյան** – փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ սոցիալական փիլիսոփայության, բարոյագիտության և գեղագիտության ամբիոնի վարիչ

Эдвард Арутюнян – доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой социальной философии, этики и эстетики ЕГУ

Edvard Harutyunyan – Sc. D. in Philosophy, Professor, Head of YSU Chair of Social Philosophy, Ethics and Aesthetics

Էլ. փոստ՝ edvardharutyunyan@ysu.am, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2957-7017>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 03.09.2024

Գրախոսվել է՝ 11.09.2024

Հաստատվել է՝ 15.11.2024

© The Author(s) 2024

սկզբունք է, այլն դիմակ է, որի միջոցով կարելի է ներկայացնել կամ քողարկել մարդկային անհատականությունը: Ինչը և արված է:

Բանալի բառեր – սոցիալական նախագիծ, բեմականացված հասարակություն, Ուրիշը, գոյաբանական ծուղակ, էկզիստենցիալ ճակատագիր, սուբյեկտի մահը, դիմակ, դեր, կեղծանմանակում, նույնականություն

**Կլինի՞ արդյոք, որ բազմախորտակ
Տապանը մարմնիս տեսնեմ նորոգված:
Նարեկացի**

Եվ այնժամ, երբ թվաց, թե գոյաբանական կատարյալ կարգ է արարել, բոլորին ներառեց իր հորինած ընդհանրական նախագծի մեջ և ուզեց, որ բոլորը ազատ լինեն օթևանի ու կերակրի հոգսից, ինչպես որ ինքն էր ազատ, և ուզեց նաև, որ բոլորը իրենը լինեն, ինչպես որ ինքն էր բոլորինը: Ու թեև աստվածաբար այդ մտահղացման մեջ կույր միջադեպեր չպետք է որ լինեին, բայց արի ու տես, որ արարման շաբաթվա ավարտից քիչ անց դավադիր մի դիպված հիմնովին փոխեց մարդկային կյանքի նախանշված դրվածքը, քանզի բախտորոշ մի կարգազանցման պատճառով արտաքսվեցին նախաստեղծ այն երկուսը և այնուհետ քափ ու քրտինքով պիտի վաստակեին հացն իրենց հանապազօրյա և «մահով պիտի մեռնեին» սերնդեսերունդ, որովհետև մեղանչեցին և չուզեցին ամբողջովին ապրել նախասահմանված կարգով: Եվ նրանց պատճառով անիծյալ եղավ երկիրը մեր: Մնացյալ հետոն մեղսավորության բեռն ուսերին անհյուրընկալ մի աշխարհում հայտնված և գոյի ողորմությունից զրկված մարդու սոցիոմշակութային «ոդիսականի» և սոցիալական գոյաբանության նորանոր նախագծերի ու համատեքստերի արարման անհավանական ու տակավին անավարտ պատմություն է:

Բնական հնարավորությունների մեջ պակասավոր, անավարտ ու անկատար այդ հորինվածքի կյանքի երկրային ուղին իրոք տանջալիորեն կամային է, քանզի մշտապես գոյության բավարար հիմունքի պակաս ունի և միայն սոցիալական գոյաբանության մեջ կարող է լրացնել իր «անավարտությունը»: Բանն այն է, որ եթե կենդանական աշխարհում տեսակի մարմնականությունը նաև գոյի հետ հարաբերման և գոյատևման ի բնուստ տրված կենսաբանական ծրագիր է, ապա մարդը կազմաբանական իմաստով անօգնական ու կենսաբանական իմաստով անվերականգնելի թերություններով օժտված արարվածք է և միայն «սոցիալական կեցության» մեջ կարող է բեմականացնել գոյատևման սեփական նախագիծը: Հանգամանք, որ լիովին բնութագրում է բնականության կարգը բնագանցական կարգին ենթարկելու և էկզիստենցիալ անկախություն նվաճելու ճանապարհին մարդու սոցիալական ինքնության ձևավորման ու ինքնահաստատման դրամայի մշակութային երանգավորման ու սոցիալական եղանակավորման ողջ խորությունը:

Հավանաբար անհնարինը հաղթահարելու այդ խռովության և հենց այդ կերպ մի ինքնահաղթահարման արդյունքում մարդը նախ զատորոշվեց մյուս շնչավորներից, ապա անհատական գոյությունը կազմակերպեց որպես պատմական հեռանկար նախանշող սոցիալական նախագիծ և հավակնոտ, երբեմն նաև տարաշխարհիկ ցանկություններով կյանքին դրամատիկ ու ողբերգական երանգներ հաղորդեց: Աշխարհն իրենով անելու և էկզիստենցիալ անկախություն նվաճելու՝ մարդուն ներքնապես բզկտող այդ նախնական դրվածքը մի ուշագրավ և իրեղեն վկայություն է այն մասին, թե ինչպես «հոգու նախասկզբնական բարկության» պահերից մեկում, ինչպես Պլատոնը կասեր, մարդու նախաբնիկ տեսակը կռահեց, որ իրեն բաժին հասած «անիծյալ» այդ երկիրը սոցիալական բարեկարգման կարիք ունի, քանի որ նույնքան անավարտ ու անկատար կեցություն է, որքան որ ինքն է: Կյանքի առօրյա հոսքում կռահեց նաև, որ միայն ընդդեմ կենդանականի բարձրացրած մշակութային խռովության միջոցով կարող է **«նորից ծնվել»** և ցանկանալ ոչ միայն այն, ինչ տրված է առկա կեցության մեջ, ինչպես կենդանիներն են ցանկանում, այլև մի բան, որը գերազանցում է առկա կեցությունը կամ տրված չէ առկա կեցության մեջ:

Խնդիրն այն է, որ մարդը ոչ միայն ապրում է, այլև նախատեսում է ապրել, և նրա կյանքն ու գոյության իմաստը ապագան նախանշող սոցիալական նախագծի համատեքստում ուրվագծվող հեռանկար են: Ու թեև ճիշտ է, որ մարդկային կյանքի սոցիալականացման ճանապարհին «ես»-ն ու «այստեղը» հավերժ անբաժանելի են, և աշխարհը մարդու համար միայն «այստեղ ու հիմա» կա, բայց ճիշտ է նաև, որ մարդկային կյանքի պատմությունը ժամանակի մեջ «քոչվորությունը» խրախուսող և «այնտեղ ու հետո» ապրելու մասին գոյաբանական նախագծերի որոնման պատմություն է: Այս առիթով Մարտրը նկատում է, որ մարդը իր ապագա կյանքի ուղին ինքնուրույն նախանշող և սուբյեկտիվորեն վերապրված նախագիծ է¹: Քիչ այլ կերպ ու այլ կապակցությամբ նույն բանն ասում էր նաև Մարքսը՝ նկատելով, որ սարդի կամ մեղվի օպերացիաներից ճարտարապետի աշխատանքը հենց նրանով է տարբերվում, որ գործելուց առաջ նախապես կազմում է նպատակի և վերջնարդյունքի սուբյեկտիվորեն ապրված նախագիծ:

Հիմա դժվար է ասել, թե այդ հավերժ «ճարտարապետը» ի՞նչ մի **ճպտյալ «ես»** ուներ իր ներսում պահած, որ աստվածարար կենսաշխարհից վտարվելուց հետո չհարմարվեց ու չհամակերպվեց նաև իր անավարտ ու անկատար բնականությանն ու աստվածայինին համագործելու հանդգնությամբ փորձեց մարդկային պատկերով սոցիալական մի աշխարհ արարել, որտեղ ինքը **«երկրորդ անգամ»** պիտի ծնվեր՝ արդեն որպես սոցիալական գոյաբանության հե-

¹ Ст' у Сапрт Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. М., 1989, էջ 323:

դինակ և սոցիալական ինքնության սուբյեկտ: «Երկրորդ անգամ ծնված» մարդու այդ տեսակը, պատկերավոր ասած, ասես գեղագիտական գիտություն մշուշված ինքնակամ ու պատվիրազանց մի ընդհանրական ծպտյալ «ես» լինի, որի անխառն եզակիությունը մարմնավորող հոգու ինքնիշխան մոնադները, կասեր Լայբնիցը, չեն ուզում և չեն տեղավորվում գորանոցային հավաքվածություն ենթադրող բնական աշխարհում և պատրաստ են անգամ կյանքը մաշող հոգսի ու ծանր գոհողությունների գնով հաղթահարելու այդ խորթությունը:

Այս առումով՝ ամեն մարդ նաև ծպտյալ «ես» է: Հնարավոր է, որ պատվիրազանց Ադամը հենց Աստծուն խոնարհ Ադամի ծպտյալ «ես»-ն է եղել, հնարավոր է՝ այդպիսին էին նաև Քամյուի «Ընդվզողն» ու Նիցշեի «Գերմարդը», ովքեր ոչ թե նախասահմանված կարգի, այլ ապշահար անկարգության մեջ տեսան ճակատագիր կերտելու տքնանքից սնվող իրենց գոյության իմաստը: Նրանք «Ուրիշի» սահմանված կարգը վիճարկող ինքնություններ են, ովքեր չեն ուզում կամակատար գործավարի հաստիքը դարձնել իրենց անհատականությունը ոտնահարող կարգավիճակ: Նաև նրանք են, ում համար աշխարհի իրադարձումն ու սեփական ճակատագրի գոյաբանական փխրունությունը ոչ թե նախաբնիկ, մեկընդմիջ տրված ու անբեկանելի իրողություն են, այլ սուսկ չավարտված իրադարձություն: Վերջապես նրանք են, ովքեր ճիշտ ժամանակին կռահեցին բնության **«կենսաբանական տնտեսության»** (Ավենարիուս) մեջ իրենց գոյաբանական անճարակությունն ու մետաֆիզիկական մարդուն վայել նույնքան **«մետաֆիզիկական տնտեսություն»** հիմնադրեցին, ինչը հետո փիլիսոփայական անդրադարձներում անվանակոչվեց «սոցիալականություն» կամ «սոցիալական կեցություն»:

Կյանքը **«մշակութային փակագծերի»** մեջ առած մեր նախնիների ծպտյալ այդ «ես»-ը նման է օտար ու անհյուրընկալ աշխարհում հայտնված մի գործակալի, ով, առերևույթ կենդանակերպի մեջ քողարկելով իր ուրիշությունն ու խորթությունը, «ընդհատակում» կազմաքանդում է իրեն հյուրընկալած բնական այդ աշխարհի գոյաբանական հիմունքները, որպեսզի հետո այդ խճճված հորինվածքի ինչ-որ հանգույցում կառուցի մետաֆիզիկական մի աշխարհ, որտեղ այնուհետ կապրի որպես իր իսկ կողմից հեղինակած գոյաբանության հարկադրանքներին ինքնակամ ենթակա սուբյեկտ: Ինքնին բախտորոշ մի գոհողություն, որովհետև եթե «մետաֆիզիկական մարդ» դառնալու ճանապարհին մեր նախնիների կենսաբանական այդ տեսակը իր կենդանական տարերքը **«մշակութային փակագծերի»** մեջ չառնեք և չստեղծեք մեկ ընդհանրական գոյաբանական կարգ, հավանաբար կդառնար իր իսկությունից օտարված մեկը, ով գուցե և չնմանվեր մյուս կենդանիներին և նույնիսկ «ուսյալ» կենդանի դառնար, բայց նրանցից հազիվ թե էապես տարբերվեր²: Այս առումով կարող

² Տե՛ս **Կոջե** **Ա.** *Диалектика Реального и феноменологический метод у Гегеля*. В кн.: *Идея смерти в философии Гегеля*. М., 1998, էջ 75:

ենք ասել, որ սոցիալական գոյաբանությունը **«վստահության կենսաշխարհում»** ինքնաբերաբար կազմակերպված համակեցություն է, որը թեև մարդու «ոչ լրիվությունը» լրացնելու և նրան «սպասարկելու» նպատակներով է «մտահղացվել», բայց օտարվելու և սեփական կյանքով ապրելու ներունակությամբ օժտված **ամբողջատիրական կեցություն** է, և նրան «հեղինակած» մարդը իրենից օտարված սոցիալական այդ «Ուրիշին» նույնականանալու և նրան ենթարկվելու միջոցով միայն կարող է գործունեության սուբյեկտի արտոնագիր ստանալ և այդ կերպ բացահայտել իր մետաֆիզիկական ներունակություններն ու, հետևաբար, գոյաբանական մեծությունը³: Այլ կերպ ասած՝ կյանքը կանոնակարգող գոյաբանական կարգին ենթակա լինելը հենց այն էկզիստենցիալ գինն է, որը կենսաբանական «անավարտությունը» լրացնելու և մետաֆիզիկական մարդ դառնալու և մնալու դիմաց պետք է վճարել սոցիալական կեցությանը:

Թերևս ճիշտ է, որ մարդկային կյանքը թանկ զբաղմունք է, և սոցիալականին հավերժ «հարկատու» լինելը անբեկանելի պարտավորություն է: Բանն այն է, որ մեզանից յուրաքանչյուրի գոյության եղանակն ու կեցության ինքնաբավությունը գոյաբանորեն կապված են «Ուրիշների» աշխարհի հետ, և այդ Ուրիշը (das Man) մի ելակետային էկզիստենցիալ է, առանց որի հնարավոր չէր լինի մեր ներկայությունը⁴: Ավելին, ելակետային այդ էկզիստենցիալի մեջ լինելը, ինչպես Մարտին է նկատում, մարդուն հնարավորություն է տալիս առնչվելու Ուրիշների հետ և նրանց օգնությամբ բացահայտելու այն աշխարհը, որը մենք անվանում ենք «արտասուբյեկտիվություն»⁵: Թեպետ պետք է նկատել, որ «մշակութային փակագծերի» մեջ ծավալվող արտասուբյեկտիվության աշխարհը խստիվ կանոնակարգված ու ծիսականացված արարողակարգերի մի համակարգ է, որի մեջ ներառված էկզիստենցիալ մարդը հարկադրաբար վերածվում է սոցիալական կարգավիճակին ու խաղացած դերին համապատասխան դիմակավոր մի **գործակալի**, ով գոյաբանական այդ կարգի սոցիալական բեմադրության մեջ ստիպված է խաղալ ոչ թե իրեն, այլ դերի մեջ մարմնավորված «իր Ուրիշին»: Դժվար չէ նկատել, որ գործակալ «ես»-երի այդ գոյաբանության մեջ ապանձնավորված ու դերին նույնականացված մարդը գրկված է ինքնուրույն որոշումներ կայացնելու հնարավորությունից, և հանրային այդ ներկայացման մեջ հանդես է գալիս որպես սոցիալական համակարգի տեխնիկական արարողակարգերին ենթակա և դերի մեջ ու միջոցով ինչ-որ մտադրություն մարմնավորող դիմակավոր մի անդեմություն, որին Մարկուզեն անվանում էր միաչափ մարդ:

Թերևս այդպես է, քանզի սոցիալական գոյաբանությունը, այնուամենայնիվ, հանրային կյանքի կազմակերպման ու կանոնակարգման խստաշունչ և

³ Տե՛ս **Левинас Э.** Избранное. Тотальность и Бесконечное. М., СПб., 2000, էջ 74:

⁴ Տե՛ս **Хайдеггер М.** Бытие и время. СПб., 2002, էջ 384:

⁵ Տե՛ս **Сартр Ж.-П.** նշվ. աշխ., էջ 336:

ծայրահեղ սառը հաշվարկի վրա կառուցարկված մի «սահմանադիր մշակույթ» է, որի սթափ ու հումանիզմից գուրկ հաշվենկատության մեջ իրոք ինչ-որ «անզթություն» կա: Հումանիզմից գուրկ այդ նախագծված հորինվածքի տրամաբանությունը ենթակա լինելն արդեն իսկ նշանակում է, որ նրանում մարդը ինքնաբուխ կյանքի ակունքներից օտարված և ընդամենը սոցիալական ճակատագիր մարմնավորող «կատարածու» կերպար է: Եվ դա բնական է, որովհետև եթե գործող գոյաբանական կարգը փակագծերի մեջ չառնի էկզիստենցիալ մարդու՝ «նորից և այլ կերպ լինելու» այլընտրանքները⁶, ապա նրա սուբյեկտիվությունը բնութագրող շարժառիթների «ես»-ը, ամենուրեք առաջին դեմքով ներկայանալու հավակնություններն ու կանխակալ նախապաշարումները կարող են ընթացքից հիմնովին փոխել սոցիալական դրամայի սյուժեն ու ֆարսույան: Բայց, որքան էլ պարադոքսալ հնչի, «այլ կերպ լինելու» այլընտրանքներից զրվելը մեկ այլ ու առավել խոստումնալից այլընտրանքի հեռանկար է բացում մարդու առջև, քանի որ հանրային կյանքի բեմադրման սցենարի մեջ նրան սոցիալական մի դեր է նախատեսված, որի մեջ ու միջոցով կարող է դրսևորել իր մետաֆիզիկական էությունը, դառնալ գործունեության սուբյեկտ և սոցիալական կերպարի ընձեռած արտոնությունները «գաղտնաբար» տրամադրել իր ներսում ապրող էկզիստենցիալ «ես»-ին: Էլ չասած, որ սոցիալական կյանքի կազմակերպման ցանկացած մշակույթ դերային մի համակարգ է, որին մարդը ոչ միայն պետք է հարմարվի ու համակերպվի, այլև ընդունի և իր կեցության կառուցվածքում մշտապես վերարտադրի իբրև սեփական անհատականության բաղկացուցիչ, որպեսզի կարողանա գործող գոյաբանական կարգի մեջ ներառվի և դրսևորի իր մետաֆիզիկական ներունակությունը: Այս իմաստով կարող ենք ասել, որ սոցիալական դերին նույնականացած մարդը էկզիստենցիալ իմաստով «իրեն կորցրած» և դիմակի միջոցով «իր Ուրիշին» ներկայացնող կերպար է, որի մեջ մարմնավորված մետաֆիզիկական «ես»-ը այդ կերպ դառնում է սոցիալական սուբյեկտ: Մի իրողություն, որը նաև բնութագրում է մարդու ազատության դրամայի ներքին լարվածությունը և մեկ անգամ ևս փաստում, որ նա ինքնաբավ սուբյեկտ կարող է դառնալ ինքնակամությունը սահմանափակելու, ուրիշին «ընդառաջ» շարժման և ուրիշին իր մեջ «դրոշմելու» միջոցով⁷:

Իսկը գոյաբանական երկատվածության մի իրողություն, երբ միննույն մարդու մեջ մետաֆիզիկական ինքնությունը ներկայացնող սոցիալական կերպարը հասարակության աչքից հեռու ծավալվող իր իսկ էկզիստենցիալ կյանքի դրամատիկ մանրամասները հանում է հանրային բեմ, քողագերծում ու դարձնում է տեսարան բոլորի համար: Սա նշանակում է, որ կյանքի սոցիալական

⁶ Տե՛ս **Сеннет Р.** Падение публичного человека. М., 2002, էջ 382:

⁷ Տե՛ս **Тульчинский Г. Л.** Новая антропология: личность в перспективе постчеловечности // Вопросы философии. 2009, № 4, էջ 77–78:

բեմականացման մեջ գոյությունը իրոք զրկված է տարբերություններից, և դեմքի ու սոցիալական դիմակի նույնականացումը իրականացվում է անդեմ ու անանուն կազմավորումների մի ընկերակցությունում, որտեղ համակեցության ընդհանրական կարգը բացառում է մարդու անձնական տարածության իրավունքն ու մեկուսացված ներկայությունը, որտեղ առանձին վերցրած եզակի մեկն ինքնին ո՛չ ներկայացում է, ո՛չ էլ՝ խորհրդավոր գաղտնիք: Ավելին, դիմակի հետ դեմքի նույնականացման արդյունքում, ինչը Բոդրիյարը «բեմական հեղափոխություն» է որակում, նույնականանում են նաև մարդու անհատական ու սոցիալական տարածությունները, և սոցիալականը վերածվում է այլաբանություններից զուրկ, միաչափ ու միասեռ, սահմաններ չունեցող ու ամայացված մի գերիբականության, որի մեջ մարդը միաժամանակ և այստեղ է, և՛ ոչ մի տեղ, զանգվածի մեջ տարրալուծված ոմն մեկն է, ով ընդամենն այն է, ինչ նրա մասին կարծում են ուրիշները⁸:

Ուրիշների այդ գոյաբանական հավաքածուն գործում է իբրև դեմքակազմավորող «սոցիալական մեքենա» (հանրային կարծիք, ավանդույթ, զանգվածային մշակույթ, տեղեկատվական հոսքեր, համացանց, զովագո և այլն), որի «արտադրած» մարդը ոչ թե ինքնուրույն սուբյեկտ է, այլ սոսկ խամաճիկ մարմնավորում կամ **«մեքենա-ողնաշարավոր կենդանի»**, ով թեև առերևույթ նման է իր բնագրին, բայց ներքուստ նրանից տարբեր, ինքնակորստի ենթարկված ու ինքնաստարված դիմակ կամ մտազար (շիզոֆրենիկ) ու դիվային սուբյեկտիվություն է, ում կյանքը հանգչում է սոցիալականի վերարտադրության միապաղաղ արարողակարգերի տաղտկության մեջ⁹:

Ինչպես ստում են՝ մարդը երկդեմ արարած է, և նրա ապրելու մարտավարությունը մի կողմից պահանջում է դիմակավորվել և մերվել սոցիալական ամբողջին, մյուս կողմից՝ դիմակն օգտագործել որպես սեփականը սահմանազատելու և այն օտարներից պաշտպանելու բարիկաղ: Այս առումով կարող ենք ասել, որ դիմակը մարդուն ներքնապես ու արտաքնապես ձևակերպելու և անձնական նպատակները «ծածկագրելու» միջոց է¹⁰, որի շնորհիվ նա առերևույթ նույնականանում է խաղացած դերին, դառնում է սոցիալականի անունից ազատ գործելու իրավասություններ ունեցող «իբ ուրիշը» և ստանում սոցիալականի բոլոր անցակետերով անարգել անցնելու և չբացահայտվելու հնարավորություն: Սա նշանակում է, որ ողջախոհության մակարդակում մարդը նման է սեփական կեցության անունից գործող և անձնական նպատակներ հետապնդող մի յուրատիպ «էկզիստենցիալ լրտեսի»¹¹, ում համար դեմքի եզակիությունը քողարկող սոցիալական դիմակը մի կողմից սո-

⁸ St' u **Кули Ч. Х.** Социальная самость / Американская социологическая мысль. М., 1994, էջ 221:

⁹ St' u **Делез Ж., Гваттари Ф.** К Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения. М., 2007, էջ 37, 43-45, 77-81:

¹⁰ St' u **Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества. М., 1991, էջ 165:

¹¹ St' u **Костомаров А. С.** Философия и антропология маски. Самара, 2022, էջ 127:

ցիալական կյանքում «յուրային» ներկայանալու և անկաշկանդ գործելու անցաթուղթ է, մյուս կողմից՝ իրավասությունների ու ազդեցության լծակների արտոնագիր:

Ինչպես տեսնում ենք, թեև գոյաբանական իմաստով մարդը սոցիալական ամբողջի անդամ է, բայց ապրում է նաև սոցիալականից «թաքուն» մի կյանքով, և նրա կեցությունն ու «անօտարելի պատկանելությունը» մինչև վերջ բացահայտված գոյաբանական նշաններ չեն և ենթակա չեն միանշանակ նույնականացման: Այլ կերպ ասած՝ սոցիալական կյանքում դիմակավորված մարդը նման է մի «արկածախնդրի», որին հնարավոր չէ փաստել, քանի որ դիմակի տակ թաքնված գործակալ սուբյեկտը սոցիալական տարածության մեջ միաժամանակ և՛ ներկա է, և՛ բացակա¹²: Ավելին, այդ գործակալի անհատականությունը դերով ու կարգավիճակով վարագուրված «գաղտնի կեցության» հենց այն խորհրդավոր նստվածքն է, որի խորքային իմաստը ներառված չէ սոցիալականի բովանդակության մեջ և, հետևաբար, ենթակա չէ ծածկագրման, ինչն էլ հույս է ներշնչում, որ անգամ դիմակի մեջ փակագծված մարդու գաղտնի կեցությունը իր մեջ առկայծող անհատականության լույսից ու իր բացառիկության թովչանքն ապրելու բախտավորությունից մեկընդմիջտ զրկված անդեմություն չէ: Բայց դրա համար, ինչպես ասում են, պետք է վճարել:

Ինչպես արդեն նշեցինք, սուբյեկտ դառնալու էկզիստենցիալ գինը իսկությունից օտարված «իր Ուրիշը» դառնալն է: Մի կերպարանափոխում, երբ մարդու ինքնանույնականացման աղբյուր է դառնում անհատականությունից ու անձնականից զրկված և սոցիալական դերի մեջ տարրալուծված ինչ-որ կեղծանմանակված մոդել¹³: Այդ կեղծանմանակվածը խորհրդանշանային տարածության մեջ հայտնված ու այլակերպված այն մարդն է, ով գոյաբանական մի «սխալ» որոշումով ինքնական նույնականացել է ուրիշների մոդելավորած և իրեն պարտադրած կերպարին և դարձել է իր բնագրի կեղծանմանակ «ոմն մեկը»: Հավելենք միայն, որ գոյաբանական այդ «սխալի» համար դժվար է մարդուն մեղադրել, քանի որ հանրային կյանքի բեմականացման ժամանակ սոցիալական գործողություններն այնքան հիմնովին են ապանձնավորվում, որ միայն «էկզիստենցիալ Ես»-ի մահվան գնով նա կարող է ձեռք բերել միստիկ օժտվածություն ունեցող և սոցիալական կյանքում իրեն ներկայացնող գործակալ «ես»-ի դիմակ: Մի ձեռքբերում, ինչի հետևանքով մարդն ի վերջո հայտնվում է «գոյաբանական ծուղակում», քանի որ նման այլակերպման և դերին անվերապահ նույնականանալու ճանապարհին մարդ-դերասանի մեջ սուբյեկտն աստիճանաբար «մեռնում» է, և մնում է միայն գոյաբանորեն նրան ամրագրված ու նույնականացված գործակալի մեռյալ դիմակը: Դիմակը «սպանում» է սուբյեկտին, կասեր Ֆուկոն:

¹² Տե՛ս Դелез Ж. Ницше и философия. М., 2003, էջ 40:

¹³ Տե՛ս Բодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. М., 2000, էջ 212:

Հարկ է նկատել, սակայն, որ «սուբյեկտի մահ» ասվածը այլաբանական իմաստ ունի, և գերազանցապես վերաբերում է ինքն իրենից բաժանված այն ես-ի «մահվանը», ով իրականում թեև գոյություն ունի, բայց այլևս ոչ թե անձնական դերանուն է, այլ ընդամենը «ուրիշի ձայնը» ներկայացնող ծայրամասային կոնցեպտուալ կերպարների շարք է կամ «ցանկությունների մեքենա», ով իր էկզիստենցիալ «ես»ի զոհաբերման ու կյանքի գոյաբանական խորության կորստի գնով փորձում է պահպանել առերևույթ առաջին դեմքով հանդես եկող, բայց արդեն «դատարկված» անձնական դերանունը¹⁴։ Բայց եթե այդպես է, ապա բազմաթիվ այլընտրանքային «ես»-եր կրող գործակալ սուբյեկտի մահը կարելի է նաև որակել որպես զուտ տեխնոլոգիական շարքային խափանում, քանի որ «մեռնողն» ընդամենը տեխնիկական սարքի վերածված և նրա ապաստոցիալական գաղտնիքների տեր ու մեկնաբան դարձած գործակալն է։

Բայց արդո՞ք դա սուկ տեխնոլոգիական շարքային խափանում է, եթե նաև հաշվի առնենք, որ դասական իմաստով սոցիալականը կենդանականից տարբերվում է հենց նրանով, որ այն բարոյականը կրող մարդկանց համակեցության նույնքան «բարոյական տարածություն» է։ Մինչդեռ հետարդիականության մեր աշխարհում հայտնվել ու հայտնվում են սոցիալական գործողությունների նոր սուբյեկտներ (արհեստական բանականությամբ օժտված սարքեր, էկոլոգիական էթիկայի նոր գործակալներ և այլն), որոնց հայտնությամբ աստիճանաբար ջնջվում են մարդկայինի ու ոչ մարդկայինի միջև գոյաբանական սահմանները։ Պատկերավոր ասած՝ հասարակության դռները համառորեն թակում են նախկինում գոյություն չունեցած այնպիսի «անբնական» սուբյեկտներ, որոնց բարոյական կարգավիճակը անորոշ է, և, մեղմ ասած, չունեն սովորական մարդուն բնորոշ հատկանիշներով օժտված սոցիալականություն։ Դրանք սոցիոտեխնիկական համակարգեր են, որոնք թեև մարդու ստեղծած ու նրան պատկանող կեցություններ են, բայց որոնց հանդեպ մարդը ոչ միայն գերազանցություն ու գերիշխանություն չունի, այլև ինչ-որ ժամանակ անց կարող է անգամ ինքնակամ հայտնվել այդ ոչ մարդկային սուբյեկտների ենթակայության տակ՝ հուսալով, որ սոցիալական գործողությունների այդ նոր գործակալների օգնությամբ երբևէ կարող է հասնել սուբյեկտիվությունից զուրկ «կիրեռնետիկական անմահության»¹⁵։ Չես էլ մեղադրի, որովհետև մարդու անմահության կամքը ապրելու կամքի բնական շարունակությունն է։

«Սուբյեկտի մահվան» վավերությունն արձանագրող հիշյալ փաստերից բխում է, որ հետարդիականության աշխարհի մարդն ասես ապրում է ոչ թե բնական, այլ դրա կեղծանմանակը հանդիսացող արհեստական իրականության մեջ, և քիչ հավանական է, որ կեցության էկզիստենցիալ տարածության

¹⁴ St' u Делез Ж., Гваттари Ф. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения. Екатеринбург, 2007, էջ 22:

¹⁵ St' u Турчин В. Ф. Феномен науки. Кибернетический подход к эволюции. М., 2000, էջ 357:

երբեմնի սահմանները կարող են վերականգնվել: Բանն այն է, որ կիրքերտարածության վերածված ժամանակակից սոցիալական կյանքի պարզունակ, բայց առինքնող համայնապատկերում գերիշխում են կիրքերկոմունիզմի և պատրանքային կյանքի այնպիսի կեղծանմանակ բնորոշներ, որոնք աշխարհը ներկայացնում են իբրև արկած, իբրև մարդկային հոգսերից, վախերից ու տագնապներից ձերբազատված ժամանցի տարածություն, ինչն էլ հենց մարդու է կրկին էկզիստենցիալ տարածություն վերադառնալու մարդու ներքին մղումները¹⁶: Ավելին, եթե նախորդ՝ արդիականության դարաշրջանում «այնտեղ ու հետո» ապրելու նախագծերի առջև դրված էր հստակ կոորդինատներ ունեցող սոցիալական կեցություն և սոցիալական ինքնություն կառուցարկելու խնդիր, ապա կյանքի կազմակերպման ու կանոնակարգման ժամանակակից նախագծերը գրկվել են իրենց այդ կարևոր գործառույթից, քանի որ սոցիալական կեցություն ասվածն այնքան հիմնովին է ներքաշվել ապագոյաբանականացման (վիրտուալացման) գործընթացների հորձանուտի մեջ, որ երբեմն մարդուն թվում է, թե ունայն ու հպանցիկ այս կյանքում հիմարություն կլինի մշտապես նույն աշխարհում և նույն մարդու մեջ փակվել որպես ինքնակամ բանտարկյալ, երբ կարելի է անվերջ այլակերպվող այս աշխարհում անվերջ ուրիշը լինել:

Որ մարդն ու աշխարհը արտաժամանակյա հաստատուններ չեն, ինքնին հասկանալի է: Բայց խնդիրը գոյաբանորեն ոչ իրական սոցիալական մի աշխարհում նույնքան ոչ իրական մի մարդու մասին է, ով տեխնոլոգիական այս նոր կացութաձևում (վիրտուալ իրականություն) դարձել է իր բնագրի կեղծանմանակը: Նյութական էությունից զուրկ այդ հորինվածքը, պատկերավոր ասած, **մարդ է առանց մարդու**, քանի որ իրեն հիմնովին տրոհել է տարածության ու ժամանակի լայնքով ու երկայնքով մեկ և նախընտրում է ապրել խաղարկվող խորհրդանիշների, գոյաբանական իմաստով դեռևս **«չծնված կեցության»** ու **«չկանխիկացված իրադարձությունների»** մի աշխարհում¹⁷, որտեղ առարկաների, տեքստերի, նյութական ու հոգևոր ինչ-ինչ երևույթների վրա թողած «հետքով» է միայն ճանաչելի դառնում: Մի վիրտուալ իրականություն, որտեղ կյանքը մշտապես ծավալվում է որպես իրականության բնագրի բացակայությունը թաքցնող կեղծանմանակումների ու պատրանքների արարման սահմանազանցական շարժ: Ավելին, այդ նոր սոցիալականում կյանքի մտերմիկ ու ծանոթ համայնապատկերը ներկայացնող մարդիկ, կենցաղը, ճաշակը, նախապատվություններն ու այլնայլ մշակութային կարևոր մանրամասները կոնցեպտուալ իմաստով այնքան արագ ու հիմնովին են այլակերպվում, որ ուղղակի և փոխաբերական իմաստով մարդը վերածվում է տուն տանող ճանապարհին մոլորված ուղևորի: Անզամ հավանական է, որ հողին ամրագրվելու և

¹⁶ Տե՛ս **Жижек С.** 13 опытов о Ленине. М., 2003, էջ 13-14:

¹⁷ Տե՛ս **Хоружий С.С.** Род или недород? Заметки к онтологии виртуальности // Вопросы философии. 1997, № 6, էջ 52-53:

նրա խորին խորքերը ներթափանցելու՝ միֆերից լոգոսին ընթանալու ճանապարհին կարող է և այնքան խորը ներթափանցել աշխարհի գոյաբանական հիմունքների մեջ և իր սահմանազանցական հավակնություններով այնքան հեռու գնալ, որ օրերից մի օր առմիշտ կորցնի և՛ այդ աշխարհը, և՛ իրեն՝ այդ աշխարհում¹⁸: Գալիք վտանգ կա, որ հերթական մի այլակերպման արդյունքում մարդը կարող է անգամ վերածվել ծայրահեղ օտարված և նյութական անտեսանելի ուժով օժտված ռոբոտակերպ մի սուբյեկտի, ով կարող է ստեղծել մարդկանց նման աշխատող մեքենաներ և մեքենաների նման աշխատող մարդիկ¹⁹:

Այն, որ ողջախոհության մակարդակում կյանքն «այստեղ ու հիմա» ծավալվող ինքնաբերական իրադարձություն է, և այն, որ սոցիալական գոյաբանությունը «այնտեղն ու հետոն» կառուցարկող նախագիծ է, միջին վիճակագրական մարդու համար երկու իրարամերժ իրողություններ են, որոնք արմատապես փոխում են խնդրի դրվածքը և բացահայտում նրան ներքնապես բնորոշ պարադոքսալությունը: Ողջ բանն այն է, որ կյանքի կազմակերպման ու կանոնակարգման ժամանակակից մշակույթը թեև չեղարկել է անհատականության աքսոբան նախորդ բոլոր դատավճիռները, բայց և ձևավորել է բազմության (ամբոխի) մեջ տարրալուծված և «ես»-ը կորցրած մարդկանց մի տեսակ, ով «ուտոպիաների ստրկությունը» թոթափելուց հետո փորձում է ապրել և իրեն տանջող «անիծյալ» հարցերի պատասխանները ստանալ միայն «այստեղ ու հիմա»: Բայց չնոռանանք, որ «այստեղ ու հիմա» ապրողների այդ տեսակը նաև «այնտեղն ու հետոն» պլանավորած գաղափարական ու քաղաքական նախագծի կամավոր կամ հարկադրական գործակալ է և ստիպված է հարմարվել ու ենթարկվել նրա՝ գոհողություններ պահանջող ու ծիսականացված աշխատակարգերի ռեժիմին: Խնդիրն այն է, որ գոյաբանական նոր համատեքստ առաջարկող գաղափարախոսական նախագծերը, եթե անգամ ձևակերպվել են նորին մեծություն անաչառ Պատմության թելադրանքով, միևնույնն է, հասարակական գիտակցություն դառնալու ճանապարհին, որպես կանոն, միֆականացվում ու զանգվածներին ներկայանում են իբրև «երկրային դրախտի» մասին սոցիոմշակութային առասպելներ, որոնց մեջ էլ հենց ծավալվում է մարդկային երևակայական ճակատագրերի տիեզերական դրաման²⁰: Մի թե այդպիսին չէին ազատական ու համայնավարական դասական գաղափարախոսությունները, որոնցից մեկի առարկայացված կառույցը հիմնովին փլուզվել է, իսկ մյուսինը սկսել է փլուզվել՝ փլատակների տակ թաղելով իրենց հետևից ընթացող հավատացյալների հույսերն ու երազանքները: Եվ ուրեմն կարելի է

¹⁸ Տե՛ս **Кутырев В. А.** Апология человеческого (предпосылки и контуры консервативного философствования) // Вопросы философии. 2002, № 9, էջ 69:

¹⁹ Տե՛ս **Фромм Э.** Здоровое общество. М., 2011, էջ 395:

²⁰ Տե՛ս **Ласки М.** Утопия и революция. В кн.: Утопия и утопическое сознание. М., 1991, էջ 191:

ասել, որ «գոյաբանական առասպելներին» համոզմունքով կամ կուրորեն հավատացած և նրանցով տարված «ողջակիզվող հոգիները» նման են ուղղափառ հավատացյալների, ովքեր ինքնաբերաբար կորցնում են «այստեղ ու հիմա» ընթացող կյանքի հուզական խտությունն ու ինքնահաստատման դրամայի ողջ խորությունը ներքնորեն ապրող՝ հենց միայն մարդու մեջ ի վերուստ տնավորված և ներկային առույգություն հաղորդող Գեղապաշտին, որովհետև խախուտ հիմնավորումներով նախապաշարումներին տրված ճգնավորի նման պատրաստ են մերժել «այստեղն ու հիման», որպեսզի չնսեմացնեն սպասվող «հանդիսավոր օրվա» խորհրդավորությունը: Ինչպես ասում են, ապագան սկուտեղի վրա չի մատուցվում, և երկնային կամ երկրային հեռանկարը կրոնական կամ աշխարհիկ համընդհանրական նախագծի մեջ առնելը էկզիստենցիալ գին ունի, երբեմն՝ կյանքին համարժեք, որովհետև այն բնական մարդու բնակության համար տրտմալի վայր է և նման է «կենդանի հանգուցյալներից» հավաքագրված հոգեգուրկ գորանոցի²¹:

«Կենդանի հանգուցյալներից» կազմված այդ հավաքականությանը Բողոքի-յարն անվանում է սոցիալականը կլանող **«սև խոռոչ»** և «սոցիալականի մահը» գուժող **«լրող մեծամասնություն»**²², ում սովորությունների մեջ վաղուց արդեն բազմաթիվ անկանխատեսելի դիպվածներ են սողոսկել, և ով իրենից լիովին վանել է երազելու բոլոր նախամիտումները: Եվ իրոք, եթե աշխարհով մեկ արևմտյան տիպի ազատական ժողովրդավարության տարածումից հետո մարդկության սոցիոմշակութային էվոյուցիան արդեն հասել է իր տրամաբանական վախճանին, ինչպես անհիմն կարծում է Ֆուկույաման, ապա օրգանականից գուրկ ու սպառողական այդ աշխարհում հեռանկար որոնելու դրդառիթմերից զրկված մարդը այդ ում և ինչ կարող է ասել: Չանգվածային մշակույթը նրան հարմարավետ տեղավորել է խաբուսիկ տեսարժանի ու թռուցիկ հետաքրքրությունների անձև մի տարածքում, և նա գոյաբանական ծուղակում հայտնված ու ճակատագրին համակերպված դատապարտյալին վայել՝ ծուլորեն լրում է:

Արժե՞ արդյոք հիշել, թե կյանքից ու ճակատագրից խռոված ու ըմբոստ զանգվածների մասին փիլիսոփա ու պոետ դասականները ինչ փառաբանումներ են ձևակերպել: Ուրեմն այդ ինչ է պատահել, որ նրանք հրաժարվել են սեփական կեցության հանդեպ հոգածությունից ու կյանքը փոխելու մտադրությունից և այլևս դեսուդեն չեն նետվում ի խույզ ապագա սոցիալական դրախտի: Այդ ինչ է պատահել նրանց ընդերքում թաքնված մտքի մեղադրական ձևերին, որ այլևս չեն հանդգնում և դեռ ծուլորեն լրում են: Ինչ խոսք, լռելը դժվար բան է: Բայց նրանք արդյոք այն մարդիկ չեն, ովքեր արդեն ապրել են անդրանցա-

²¹ Տե՛ս **Батай Ж.** Внутренний опыт. СПб., 1997, էջ 92:

²² Տե՛ս **Бодрийяр Ж.** В тени молчаливого большинства, или конец социального. Екатеринбург, 2000, էջ 8-9:

կան ու սահմանազանցական իրենց վերջին ճախրը: «Հետմարդու» կամ «վերջին մարդու» մասին գրող փիլիսոփաներն ասում են, որ հետարդիականության հայելու մեջ մարդու զանգվածակերպ արտացոլանքը լավատեսական քիչ հույսեր է ներշնչում, և նա այլևս մետաֆիզիկական ճախրանքների անընդունակ բացասականություն է: Անշուշտ, ծանր մեղադրանք է: Բայց չէ՞ որ այն ամենը, ինչ վերագրվում է «լռող մեծամասնությանը», մեկ այլ բանի մեղավորության հետևանք է: Եթե հաշվի առնենք, որ սոցիալական կյանքի օրենսդիրը մտապատրանքներ արարողն է (այս դեպքում՝ գաղափարախոսական նախագիծը), ապա հեշտ է համոզվել, որ պատճառահետևանքային կապերի ճիշտ դասավորության պարագայում մտքի թմրությունից կարկամած «լռող մեծամասնությունը» ո՛չ թե մեղադրյալ է, այլ՝ զոհ, ով նաև դատաիրավասության ենթակա չէ:

Ընդունված է ասել, որ սոցիոմշակութային ընդհանրական համատեքստ ունեցող գաղափարախոսական նախագծերը սոցիալականի արտահայտման ու սոցիալական ինքնության դրսևորման ձև ու եղանակ են: Իբրև մարդկանց սոցիալական ու քաղաքական ակնկալիքների, տրամադրությունների ու մտածելակերպի սոցիոմշակութային ախտորոշման և քիչ թե շատ պահանջարկված սոցիալական հեռանկար առաջարկող տեսական հայեցակարգեր՝ գաղափարախոսություններն օժտված են մարդկային հավաքականությունների «սոցիալական ձայնը» ներկայացնելու իրավասությամբ: Այս դեպքում բնական հարց է ծագում, թե ինչու՞ և ի՞նչ պատճառով են մեր ժամանակների սոցիալական հավաքականությունները զրկվել «սոցիալական ձայնից» և վերածվել «լռող մեծամասնության»: Ինչու՞ է մարդկային գոյը ուժասպառ եղել: Սրանք հարցեր են, որոնց պատասխանը գտնելու համար պետք է մտնել ժամանակակից հասարակությունների սոցիալական «մայրամուտի»՝ առերևույթ չերևացող մանրամասների մեջ: Բայց արդեն տեսանելի է, որ հետարդիականության մեր աշխարհում ձևավորվել է կեցության ամեն կարգի ամբողջականություն ու կառուցվածքայնություն մերժող մտազար մի վիճակ, երբ կյանքի մեկնաբանման գաղափարախոսական շուկայում հեռանկար առաջարկող էկզիստենցիալ նախագծերի փոխարեն պահանջարկված են «այստեղ ու հիմա» լինելու և ունենալու՝ զանգվածներին առինքնող դարձվածքներով զգեստավորված զանազան «ադանդավորական» գաղափարույթներ (իդեոլոգեմներ) ու կենսափիլիսոփայություններ, որոնց նմանակած ու այդ պատճառով էլ զանգվածային մշակույթի տարատեսակ դարձած գաղափարախոսությունները իրենց զրկել են սոցիումի մակարդակում «լռող մեծամասնության» սոցիալական ակնկալիքներն ու երազանքներն արտահայտելու և նրանց անունից խոսելու երբեմնի իրավասություններից: Մինչդեռ երազանքը գոյի հոգին է, և խոսքը էկզիստենցիալ է:

Մեզ դեռ սպասվում է պարզել ու պարզաբանել այդ «ձայնագրկության», ինչպես նաև «այնտեղ ու հետո» ապրելու համար զոհողությունների պատրաստ

մարդկանց թվի աննախադեպ նվազման պատճառներն ու հետևանքները, բայց արդեն հասկանալի է, որ մեր օրերում գաղափարախոսության մակարդակում արտաբերված խոսքն այլևս սոցիալական հոգեվերլուծության կշիռ չունի, և դրա միջոցով հնարավոր չէ ախտորոշել ու բուժել սոցիալական հիվանդություններն ու բացահայտել մետաֆիզիկական մարդու սոցիալական «ես»-ի ակնկալիքները²³: Այն այլևս ոչ թե հոգսի ու հույսի մեջ շաղախված սոցիալական կեցություն է ներկայացնում, այլ չպարտավորեցնող մի անանուն իրականություն, որտեղ, ի հեճուկս մեծամասնության ամայացնող լռությունից վախեցող մարդու նվազող տեսակի և ի հաճս արդեն տեսակ ներկայացնող «մանկուրտի» աճող բազմության, բեմականացվում է միայն այն, ինչ անցյալ չի ունեցել և վաղը չի գալու, այն, ինչ սուկ այստեղ է ու հիմա ինքնաբերաբար:

ЭДВАРДАРУТЮНЯН – Экзистенциальная цена социальной инсценировки жизни: человек в онтологической ловушке. – В статье обсуждаются проблемы незавершенности человеческого бытия и специфики социальной онтологии в контексте формирования социального проекта. Социальная онтология является целостной системой, наделенной «конституционными» полномочиями по организации человеческого сосуществования и регулированию экономической, политической и социокультурной жизни, внутри которой постоянно сталкиваются метафизические и природные идентичности человека. Суть в том, что только при переходе от «биологической экономики» к экономике «метафизической» человек может подтвердить свое онтологическое величие, обрести метафизическую идентичность и стать социальным субъектом. Но для обретения права субъекта, он должен идентифицироваться с социальной ролью, производной от его статуса, и быть таким, каким его хочет видеть данная социальная система. А это означает, что в инсценировке общественной жизни социальное существование человека лишено различий, поскольку действующие лица являются не самостоятельными субъектами, а созданными по заказу социальной системы и подчиненными ей марионеточными воплощениями или, иными словами, мертвыми масками, репрезентирующими субъекта. Кстати, для раскрытия проявления феномена «смерти субъекта» в социокультурном контексте необходимо от процессуального рассмотрения данного состояния перейти к структурному рассмотрению производного от существующих социальных институтов статуса (роли) и показать, что роль – это не только конститутивный принцип человеческого бытия, но и маска, с помощью которой можно представить или скрыть индивидуальность человека, что и сделано.

Ключевые слова: *социальный проект, постановочное общество, другой, онтологическая ловушка, экзистенциальная судьба, смерть субъекта, маска, роль, симулякр, идентичность*

EDVARD HARUTYUNYAN – The Existential Cost of the Social Staging of Life: Man in an Ontological Trap. – In the article, the problems of the incompleteness of human existence and the specificity of social ontology are discussed in the context of the social project. Social ontology is a complete system endowed with the “constitutional” powers of organizing human coexistence, as well as regulating economic, political and socio-cultural life, within which human natural and metaphysical identities constantly clash. The problem is that only by passing from the «biological economy» to the “metaphysical economy” can a person confirm his ontological greatness, acquire

²³ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 18:

a metaphysical identity and become a social subject. But in order for a person to acquire the status of a social subject, he must identify with the role assigned to him and be what the given social system wants him to be. In fact, in the social staging of life, existence is deprived of differences, because the players are not independent subjects, but puppet incarnations formed by order of the social system and subordinate to it, or, in other words, dead masks representing the subject. Additionally, in order to discover the manifestation characteristics of the phenomenon of “the death of the subject” in the sociocultural context it is necessary to transition from the procedural consideration to the examination of the status (role) derived from the present social institutions, and to show that the role is not only the constitutive principle of human existence, but also a mask with the help of which one can present or hide the individuality of a person. This has already been done.

Key words: *social project, staged society, the Other, ontological trap, existential fate, the death of the subject, mask, role, simulacra, identity*